

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ The Knowledge Management of Local Wisdom of 5 Stars OTOP A Case Study of Sailboat Wooden Craft, Chiang Mai

กัญญพัทธ์วี กล่อมทองเจริญ^{1*}
kunpatsawee Klonthongjaroen^{1*}

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
เลขที่ 63 หมู่ 4 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290
¹Faculty of Business Administration, Maejo University
63 M. 4, Nonghan Sub - district, Sansai District, Chiang Mai 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว และเพื่อศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาวกรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มหัตถกรรมจากไม้ แมววินเรือจำลอง 101 หมู่ 9 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม 14 คน ที่ปรึกษากลุ่ม 4 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) การศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลองพบว่า ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ 1.1) มาจากความรู้ดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ 1.2) มาจากความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่รับการส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐจากภายนอก ความรู้ทั้ง 2 ลักษณะนั้นมีที่มาที่สำคัญ คือ เป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่มีการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ความรู้ที่มีการพัฒนามาเป็นความรู้เฉพาะกลุ่ม ความรู้ที่มีเอกลักษณ์กลุ่มบ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ 2) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลองตามกรอบกระบวนการจัดการความรู้ มีดังนี้ 2.1) การแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม

* ผู้เขียนหลัก
อีเมล: kunpatsawee@hotmail.com

2.2) การสร้างและแสวงหาความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอกเพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม
2.3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบกลุ่มผู้ผลิตเรือใบจำลองยังไม่มีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบที่ชัดเจน
เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้มาจากการประสบการณ์ 2.4) การประมวลและ
กลั่นกรองความรู้ ยังขาดความชัดเจนเนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้งมักได้รับการ
ประมวลและเก็บไว้ในความจำของบุคคลมากกว่า 2.5) การเข้าถึงความรู้ รูปแบบในการจัดเก็บความรู้
ของกลุ่มส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการจดจำผ่านตัวบุคคล รองลงมาคือการจัดเก็บโดยการบันทึกภาพ
กระบวนการผลิต และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต และการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน 2.6) การแบ่งปัน
แลกเปลี่ยนความรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการโดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม
เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และ 2.7) การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบ
การถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจร
ที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้วสามารถย้อนกลับไปได้กำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นควรมี
การเก็บรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในรูปความรู้ที่ชัดแจ้ง เช่น การจัดทำในรูปแบบสื่อต่างๆ

สำคัญ

การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น OTOP 5 ดาว จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This study was proposed to study local wisdom as well as to study knowledge management of local wisdom of a five-star mock-up sailboat (OTOP) in Chiang Mai. The study was applied a qualitative method by collecting data from wooden-handicraft product group called Mae Win Mock-up Sailboat in Mae Wang, Chiang Mai. Primary and secondary data were collected from fourteen group members and four group consultants via in-depth interview as well as focus group with purposive sampling. Data collected were analyzed based on descriptive method.

The results were indicated as follow; 1) Local intellect mock-up sailboat was derived from two aspects of local wisdom: 1.1) traditional wisdom concerning living in accordance with nature, and 1.2) new knowledge which was derived from the traditional one and was supported by the government. Both reflected the origins of local wisdom as stated below. Knowledge that was inherited through generations, knowledge that was resulted from personal practice, knowledge that was supported by government cooperation, knowledge that was properly developed as the local unique. 2) Knowledge management of local wisdom concerning mock-up sailboat was stated below. 2.1) Knowledge identification about product setting was conducted through thinking and decision making among the group members. 2.2) Constructive knowledge was developed both in group and

outgroup so as to create unique knowledge of the group. 2.3) There was still lack of systematic knowledge management within the group, for a great deal of knowledge was derived from personal experience. 2.4) Knowledge codification was not precise since most knowledge was like implicit wisdom. 2.5) Knowledge access based on the group's knowledge storage was in form of personal memory as well as photograph taking. 2.6) Knowledge sharing was conducted either formally or informally, especially ingroup knowledge sharing. This was done to strengthen local wisdom and manufacturing skills among members. 2.7) Knowledge learning and knowledge transfer were achieved both formally and informally. The processes of knowledge management was like a cycle that could be turned back to reset knowledge in other forms. Therefore, there should be explicit knowledge storage such as media storage.

Keywords

Knowledge Management, Local Wisdom, 5 Stars OTOP, Chiang Mai Province

บทนำ

การจัดการความรู้เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด โดยความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม 2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การจัดการความรู้เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร (วิจารณ์ พานิช, 2548)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันและเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ (จักรพันธ์ โสมะเกษตริน, 2555)

ดังนั้น การจัดการความรู้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงไม่ใช่การไปเก็บรวบรวมเนื้อหาภูมิปัญญาทั้งหมด เพราะโดยสภาพข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่มีความหลากหลาย มีข้อมูลมากมาย และมีการพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา แต่อาจทำให้รู้อย่างกว้าง ๆ ว่า มีเนื้อหากลุ่มใดบ้าง ใครทำ อยู่ที่ไหน หรือสามารถสืบค้นได้จากที่ใด หากแต่สิ่งที่ต้องมองทะลุลงไป คือ กระบวนการได้มาของความรู้หรือปรัชญาแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังความรู้นั้น ๆ ที่ควรมีการเก็บและจัดการให้เป็นระบบ ดังนั้น สถานการณ์การจัดการความรู้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จึงไม่ควรหลุดลอยออกจากฐานของความรู้ เพราะจะทำให้ไม่สามารถงอกงามหรือพัฒนาต่อไปได้ การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นจะต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญในสร้าง สืบสาน หรือพัฒนาความรู้ภูมิปัญญานั้น ให้สามารถเชื่อมโยงต่อกับสมัยใหม่ หรือมีการประยุกต์ให้ทันสมัย มิฉะนั้น ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาก็อาจขาดการสืบทอดและตายไปในที่สุด (นุชจรี ทิวาลัย, 2556)

หัตถกรรมเรือใบจำลองเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านสบวิน หมู่ที่ 9 ตำบลแมวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับรางวัล OTOP 5 ดาว ของจังหวัดเชียงใหม่ หัตถกรรมเรือใบจำลอง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่นที่สามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นของตกแต่งเพื่อจำหน่ายเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน จะเห็นได้ว่าหัตถกรรมเรือใบจำลอง เริ่มมาจากการประดิษฐ์ของเล่นไม้ในชุมชน ซึ่งมีมานานแล้ว และได้มีการพัฒนามาทำเรือใบจำลอง และมีการพัฒนารูปแบบของเรือใบจำลองมาโดยตลอดเวลา โดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เอาการรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมา จากอดีตมาถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดความรู้ และการจัดการความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณี สินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับองค์ความรู้สู่สังคมอย่างยั่งยืนซึ่งมีความสำคัญยิ่งที่จะให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว สินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นคงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด (วิจารณ์ พานิช, 2548)

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ (สำนักงาน ก.พ.ร, 2548)

1. การบ่งชี้ความรู้ เป็นการพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย โดยจะคัดเลือกกว่าจะใช้เครื่องมืออะไร และขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร โดยอาจจะพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถทำได้หลายทาง เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการเรียกใช้งานได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องในอนาคต
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน และปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์และเหมาะสม
5. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก โดยการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) หรือการประชาสัมพันธ์บน Web board
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการซึ่งจะแบ่งได้สองกรณีได้แก่ Explicit Knowledge อาจจะจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ หรือ Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การเฝ้าตัว และเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น
7. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น การเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ และนำความรู้ที่ได้ไปหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกพร ฉิมพลี (2555) ศึกษาแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝัง วิธีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลานเพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ 2.1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม 2.2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้

ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม 2.3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น 2.4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ 2.5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้วสามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้มีปัญหาท้องถิ่นด้านเหตุการณ์เครื่องจักรสานประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ 3.1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ 3.2) วัฒนธรรมองค์กร 3.3) ภาวะผู้นำ และ 3.4) โครงสร้างพื้นฐาน

ศิริประภา โคบายาชิ (2555) ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้าน หมู่บ้านต๋อมดง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในเรื่องการถ่ายทอด ความรู้การจักสานผักตบชวา ตั้งแต่ทรงสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานผักตบชวา ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 และปัจจุบันประสบปัญหาวัตถุดิบมีคุณภาพต่ำไม่มีการพัฒนา รูปแบบลายสานที่ทันสมัย และขาดตลาดที่จะรองรับผลผลิต ทำให้คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อการจักสานผักตบชวา

อรุณลักษณ์ ทูมมากรณ์ (2555) ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้แกะสลักโซฟามังกรบ้านคลองเตย ตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผลของการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการถ่ายทอดความรู้กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดได้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียงและขยายผลไปยังนักเรียนในชุมชน รูปแบบการถ่ายทอด คือ สาสิตจัดอบรม ปฏิบัติจริงแบบตัวต่อตัว เรียนรู้โดยการสังเกตและจัดเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรการงานพื้นฐานอาชีพสำหรับสอนนักเรียน มีการรวมกลุ่มของผู้รู้ ในการแกะสลักโซฟามังกรที่ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นแหล่งความรู้สำหรับการศึกษาดูงานแก่คนที่สนใจทั่วไป วิธีการถ่ายทอด คือ สอนด้วยวาจาอย่างไม่เป็นทางการและให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอนจนเกิดความชำนาญ 2) การจัดการความรู้พบว่า มีการสร้างองค์ความรู้โดยความร่วมมือของชาวบ้านคือ จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อรวมกลุ่มผู้ผลิตไม้แกะสลักโซฟามังกร มีการประมวลและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องโดยศึกษาดูงานการแกะสลักในจังหวัดต่างๆ นำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้กับช่างแกะสลักด้วยกัน เพื่อการพัฒนาชิ้นงานของตนเองให้มีความแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลาเป็นการเพิ่มมูลค่าและความโดดเด่นให้กับชิ้นงาน และชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบแฟ้มข้อมูล แฟ้มภาพแผ่นพับ และต้องการจัดเก็บข้อมูลในรูปของฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นและแสดงผลข้อมูลได้ตามที่ต้องการ (อยู่ในระหว่างดำเนินการ) ข้อมูลส่วนใหญ่จะอยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์ของศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน โดยการจัดทำ VCD ขั้นตอนการแกะสลักอย่างละเอียด พร้อมทั้งจัดทำเป็นรูปเล่มเพื่อให้ชุมชนได้จัดเก็บและเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจทั่วไป

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ ตามกรอบแนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากความรู้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สถานที่ดำเนินการวิจัย คือ กลุ่มหัตถกรรมจากไม้ แมววินเรือ จำลอง 101 หมู่ 9 ตำบลแมววิน อำเภอแมววัง จังหวัดเชียงใหม่ ประชากร คือ สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจากไม้ คณะกรรมการกลุ่ม และปรึกษากลุ่ม ทำการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นโดยใช้เทคนิคแบบเจาะจง โดยเลือก คือ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม 14 คน ที่ปรึกษากลุ่ม 4 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการเก็บข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนาโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จำแนกและจัดประเภทข้อมูลตามกรอบแนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน

ผลการวิจัย

1. ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณี สินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลองพบว่า ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ศึกษานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) มาจากความรู้ดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็น ความรู้ที่เกี่ยวกับพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติซึ่งเป็นการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ในสมัยก่อน โดยในปัจจุบันกลุ่มได้มีการนำความรู้ดังกล่าวมาปรับปรุงสินค้าให้มีรูปแบบที่สวยงาม หลากหลาย ทันสมัย มีเอกลักษณ์ ภายใต้การดำรงไว้ซึ่งการใช้วัตถุดิบและวิธีการผลิตในแบบดั้งเดิม เป็นหลัก และ 2) มาจากความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนา โดยหน่วยงานภาครัฐจากภายนอกที่เป็นการพัฒนาตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนาตนเอง แก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชนตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่กำหนดจากภาครัฐ โดยมีหน่วยงาน เข้ามาส่งเสริมการศึกษาดูงาน การรวมกลุ่ม การส่งวิทยากรเข้ามาสอนความรู้ด้านในพื้นที่ ทั้งนี้การศึกษาพบว่าความรู้ทั้ง 2 ลักษณะนั้นมีที่มาที่สำคัญ คือ เป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่มีการฝึกฝนและปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ความรู้ที่มีการพัฒนามาเป็นความรู้เฉพาะกลุ่ม ความรู้ที่มีเอกลักษณ์กลุ่มและมีความโดดเด่นซึ่งต้องมีการพัฒนาจากเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริงซึ่งความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งการปรับปรุงนั้น อยู่ภายใต้การฝึกฝนและการปฏิบัติด้วยตนเองโดยเน้นรูปแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็น ผลดีกับชุมชน

สำหรับลักษณะการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลองของชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังบุคคลอื่นได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสำคัญซึ่งบางความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นนั้นมีลักษณะที่มีการถ่ายทอดได้อย่างง่ายดาย โดยการสอน สาธิตให้ปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นภูมิปัญญา ที่ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นและมีกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อนเพียงแต่ต้องใช้ทักษะ ความชำนาญ ความอดทน

และการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างแท้จริง จากการศึกษาศาสตร์สามารถจำแนกลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมในอดีต ได้แก่ การบอกเล่าต่อกันมา การฝึกปฏิบัติจากการสังเกต และการปฏิบัติจากการฝึกฝนของบรรพบุรุษ โดยเป้าหมายหลักในการถ่ายทอด คือ ทายาทหรือคนในครอบครัว เป็นการถ่ายทอดความรู้ของที่ปรึกษากลุ่มซึ่งเป็นปราชญ์ของชุมชนที่มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำหัตถกรรมเรือใบจำลอง และ 2) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนามาแล้วในปัจจุบัน ได้แก่ การปฏิบัติจากการฝึกฝนของกลุ่มแม่บ้าน (ถ่ายทอดในกลุ่ม) และการไปเป็นวิทยากรรับเชิญไปสาธิตวิธีการผลิตในอำเภอใกล้เคียง การสอนให้แก่ลูกหลานผ่านงานฝีมือ การเป็นวิทยากรสอนให้แก่นักเรียนจากโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป้าหมายในการถ่ายทอดมีหลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ทายาทหรือคนในครอบครัว แม่บ้านในชุมชน บุคคลทั่วไปที่สนใจ และเด็กนักเรียนเป็นต้นซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ของคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่มีความรู้ในการทำหัตถกรรมเรือใบจำลอง นอกจากนี้พบว่า ปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเรือใบจำลองส่วนใหญ่เกิดจากการไม่มีบุคลากรมาสืบสานงานหัตถกรรมประจำท้องถิ่น เนื่องจากคนรุ่นใหม่หันเข้าสู่ระบบภาคแรงงาน โดยไม่เห็นความสำคัญของการหัตถกรรมประจำท้องถิ่นเท่าที่ควร รวมไปถึงยังประสบกับปัญหาที่ผู้ที่มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไม่สามารถฝึกสอนและถ่ายทอดได้ เนื่องจากต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้เท่าทันกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น

2. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลองจังหวัดเชียงใหม่

การบ่งชี้ความรู้ การกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ พบว่ากลุ่มหัตถกรรมไม้แฉ่ว เรือจำลองมีการกำหนดจากการคิดและตัดสินใจจากการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และการกำหนดจากความต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมไปถึงการผลักดันของผู้นำกลุ่ม (ประธานกลุ่ม) ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง โดยเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถประสานสมาชิกในกลุ่มรวมถึงหน่วยงานองค์กรต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นที่ยอมรับในชุมชน ทั้งนี้การกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์เรือใบจำลองต้องผ่านการร่วมคิดและการตัดสินใจของกลุ่มเป็นสำคัญ

การสร้างและแสวงหาความรู้ ของกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง มี 2 ทาง คือ การแสวงหาความรู้ภายในจากการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มฯ ซึ่งเกิดจากการดูจากแบบเรือที่ลูกค้านำมาให้อูเป็นตัวอย่าง และช่วยกันถอดแบบเพื่อผลิตตามความต้องการของลูกค้า การสอบถามผู้รู้ในชุมชน และการดูตัวอย่างของผลิตภัณฑ์กลุ่มอื่น ๆ แล้วนำมาทดลองเรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้กลุ่มมีแนวทางการแสวงหาความรู้โดยพึ่งตนเองเป็นหลักและสำหรับการแสวงหาความรู้จากภายนอกองค์กรนั้น เป็นการศึกษาดูงาน และการอบรม/สัมมนา ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดการความรู้ให้เป็นระบบกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง ยังไม่มีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบที่ชัดเจนเนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้มาจากการประสบการณ์ ยังไม่มีการวางโครงสร้างความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ด้านการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) มักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความจำของบุคคลมากกว่า ดังนั้นการจัดการความรู้ในด้านการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นเป็นเพียงการประมวลในแบบง่าย ซึ่งยังไม่ระบบการประมวลความรู้อย่างชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลมากกว่า ซึ่งสมาชิกของกลุ่มยังไม่สามารถผลิตสินค้าได้ครบทุกขั้นตอนและทุกชนิดที่กลุ่มผลิต

การเข้าถึงความรู้ รูปแบบในด้านการจัดเก็บความรู้ของกลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการจดจำผ่านตัวบุคคล รองลงมา คือ การจัดเก็บโดยการบันทึกภาพกระบวนการผลิต และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน ไม่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเท่าใดนักเพราะมองเป็นเรื่องใหม่และสิ้นเปลือง

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ กลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลองมีการถ่ายทอดความรู้ทั้งในแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการโดยประธานกลุ่มมักได้รับเชิญเป็นวิทยากรในการสาธิตวิธีการผลิตให้กับหน่วยงานของภาครัฐของจังหวัดเชียงใหม่ และมีการสาธิตวิธีการผลิตที่ทำกรากลุ่ม ในช่วงที่มีหน่วยงานเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ สำหรับการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการเกิดขึ้นโดยครูในโรงเรียนพื้นที่ใกล้เคียงพาเด็กนักเรียนมาหัดทำเรือใบ ส่วนใหญ่จะสอนการทำเรือใบแบบง่าย และบางครั้งมีกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เข้ามาขอข้อมูลและขอฝึกหัดทำเรือใบจำลองเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเรียนรู้ ของกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลองได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา และปรับปรุงขั้นตอน และวิธีการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประยุกต์ใช้วิธีการผลิตให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีเอกลักษณ์จนประสบความสำเร็จ

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณี สินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลองพบว่า ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมในอดีต ได้แก่ การบอกเล่าต่อกันมา การฝึกปฏิบัติจากการสังเกตและการปฏิบัติจากการฝึกฝนของบรรพบุรุษ โดยเป้าหมายหลักในการถ่ายทอด คือ ทายาทหรือคนในครอบครัว และ 2) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนามาแล้วในปัจจุบัน ได้แก่ การปฏิบัติจากการฝึกฝนของกลุ่มแม่บ้าน (การถ่ายทอดภายในสมาชิกกลุ่ม) และการไปเป็นวิทยากรรับเชิญไปสาธิตวิธีการผลิตในอำเภอใกล้เคียง การสอนให้แก่ลูกหลานผ่านงานฝีมือ การเป็นวิทยากรสอนให้แก่เด็กนักเรียนจากโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป้าหมายในการถ่ายทอดมีหลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ทายาทหรือคนในครอบครัว แม่บ้านในชุมชน บุคคลทั่วไปที่สนใจ และเด็กนักเรียน เป็นต้น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ (อรุณลักษณ์ ทูมมารณ์, 2555) ที่พบว่ากระบวนการถ่ายทอด

ความรู้ กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียงและขยายผลไปยังนักเรียนในชุมชน รูปแบบการถ่ายทอด คือ สานิตจัดอบรม ปฏิบัติจริงแบบตัวต่อตัว เรียนรู้โดยการสังเกต และจัดเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรการงานพื้นฐานอาชีพสำหรับสอนนักเรียน และผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ (กนกพร จิมพลี, 2555) ที่พบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากนี้พบว่าปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเรือใบจำลอง ส่วนใหญ่เกิดจากการไม่มีบุคลากรมาสืบสานงานหัตถกรรมประจำท้องถิ่น เนื่องจากคนรุ่นใหม่หันเข้าสู่ระบบภาคแรงงานโดยไม่เห็นความสำคัญของการหัตถกรรมประจำท้องถิ่นเท่าที่ควรรวมไปถึงยังประสบกับปัญหาที่ผู้ที่มีความรู้ภูมิปัญญา นั้นไม่สามารถฝึกสอนและถ่ายทอดได้ เนื่องจากต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้เท่าทันกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ (ศิริประภา โคบายาชิ, 2555) ที่พบว่า สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมจักสานฯ ปัจจุบันประสบปัญหาวัตถุดิบมีคุณภาพต่ำไม่มีการพัฒนา รูปแบบลายสานที่ทันสมัย และขาดตลาดที่จะรองรับผลผลิต ทำให้คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อการจักสานผักตบชวา

2. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหัตถกรรมเรือใบจำลองตามกรอบกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การบ่งชี้ความรู้ การกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มมีการกำหนดจากการคิดและตัดสินใจจากการใช้วัตถุดิบและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และการกำหนดจากความต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมไปถึงการผลักดันของผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ทั้งนี้การกำหนดความรู้ด้านผลิตภัณฑ์เรือใบจำลองต้องผ่านการร่วมคิดและการตัดสินใจของกลุ่มเป็นสำคัญ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ของกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง มี 2 ทาง คือการแสวงหาความรู้ภายในจากการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการดูแบบเรือที่ลูกค้านำมาให้ดูเป็นตัวอย่าง และช่วยกันถอดแบบเพื่อผลิตตามความต้องการของลูกค้า การสอบถามผู้รู้ในชุมชน และการดูตัวอย่างของผลิตภัณฑ์กลุ่มอื่นๆ แล้วนำมาทดลองเรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มต้องมีแนวทางการแสวงหาความรู้โดยพึ่งตนเองเป็นหลัก และสำหรับการแสวงหาความรู้จากภายนอกองค์กรนั้น เป็นการศึกษาดูงาน และการอบรม/สัมมนา ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ กลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง ยังไม่มีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบที่ชัดเจนเนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้มาจากระบบการถ่ายทอด ยังไม่มีการวางโครงสร้างความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคตและขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่าการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่นั้นเป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge)

มักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความจำของบุคคลมากกว่า ดังนั้นการจัดการความรู้ในด้านการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นเป็นเพียงการประมวลในแบบง่าย ซึ่งยังไม่มีระบบการประมวลความรู้ อย่างชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลมากกว่า ซึ่งสมาชิกของกลุ่ม ยังไม่สามารถผลิตสินค้าได้ครบทุกขั้นตอน และทุกชนิดที่กลุ่มผลิต ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี (2549) ผลการวิจัยพบว่า การนำเอาความรู้จากผู้ผลิต ซึ่งเป็นความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge) และนำมาจัดการความรู้ให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นการเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่แหล่งค้นคว้าซึ่งนำไปสู่ความเป็นห้องสมุดมีชีวิตที่มีคุณค่า ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ รูปแบบในการจัดการความรู้ของกลุ่มส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการจดจำผ่านตัวบุคคล รองลงมา คือ การจัดเก็บโดยการบันทึกภาพกระบวนการผลิต และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและการเก็บเป็นตัวอย่างชิ้นงาน ไม่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเท่าใดนัก เพราะมองเป็นเรื่องใหม่และสิ้นเปลือง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ อรุณลักษณ์ ทุมมาภรณ์ (2555) ที่พบว่า ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแฟ้มข้อมูล แฟ้มภาพ แผ่นพับ และต้องการจัดเก็บข้อมูลในรูปของฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นและแสดงผลข้อมูลได้ตามที่ต้องการ (อยู่ในระหว่างการดำเนินการ) ข้อมูลส่วนใหญ่จะอยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์ของศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดทำเป็นรูปเล่มเพื่อให้ชุมชนได้จัดเก็บและเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจทั่วไป ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลองนั้นมีการถ่ายทอดความรู้ทั้งในแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการโดยประธานกลุ่มมักได้รับเชิญเป็นวิทยากรในการสาธิตวิธีการผลิตให้กับหน่วยงานของภาครัฐของจังหวัดเชียงใหม่ และมีการสาธิตวิธีการผลิต ณ ที่ทำการกลุ่ม ในช่วงที่มีหน่วยงานเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ สำหรับการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ โดยครูในโรงเรียนพื้นที่ใกล้เคียงพาเด็กนักเรียนมาหัดทำเรือไม้ ส่วนใหญ่จะสอนการทำเรือไม้แบบง่าย และบางครั้ง มีกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ เข้ามาขอข้อมูลและขอฝึกหัดทำเรือไม้จำลองเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ ของกลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลองได้นำความรู้ที่ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา และปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประยุกต์ใช้วิธีการผลิตให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีเอกลักษณ์จนประสบความสำเร็จ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ อรุณลักษณ์ ทุมมาภรณ์ (2555) ที่พบว่า การจัดการความรู้ มีการสร้างองค์ความรู้ โดยความร่วมมือของชาวบ้าน คือ จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อรวมกลุ่มผู้ผลิตด้านไม้แกะสลักไซฟามังกร มีการประมวลและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษาดูงานการแกะสลักในจังหวัดต่าง ๆ นำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้กับช่างแกะสลักด้วยกัน เพื่อการพัฒนาชิ้นงานของตนเองให้มีความแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลาเป็นการเพิ่มมูลค่าและความโดดเด่นให้กับชิ้นงาน นอกจากนี้ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ (กนกพร ฉิมพลี , 2555) ที่พบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญต่อเนื่องกันได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิก

มีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น (4) การจัดเก็บ (4) ความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

สรุป

จากผลการวิจัยพบว่าการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการปฏิบัติจากการฝึกฝนของกลุ่มแม่บ้าน (การถ่ายทอดภายในสมาชิกกลุ่ม) และการไปเป็นวิทยากรรับเชิญสาธิตวิธีการผลิตในอำเภอใกล้เคียง การสอนให้แก่ลูกหลานผ่านงานฝีมือ การเป็นวิทยากรสอนให้แก่นักเรียนจากโรงเรียนในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเรือใบจำลอง เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบทอดกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิธีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบทอดกันมา อีกทั้งยังพบว่า กลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง ยังไม่มีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบที่ชัดเจนเนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่ได้มาจากระบบการยังไม่มีมีการวางแผนโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้ อย่างเป็นระบบในอนาคต ข้อเสนอแนะควรทำการรวบรวมจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบโดยการจัดบันทึกขั้นตอนกระบวนการต่างๆ ในการทำหัตถกรรมเรือใบจำลอง ส่วนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ ด้านการประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้งมักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความจำของบุคคลมากกว่า เนื่องจากเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม และสมาชิกบางคนยังไม่สามารถผลิตสินค้าได้ครบทุกขั้นตอนและทุกแบบที่กลุ่มผลิต

จากผลการวิจัยผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรม OTOP 5 ดาว กรณีสินค้าเรือใบจำลอง จังหวัดเชียงใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. กลุ่มหัตถกรรมเรือใบจำลอง ควรขยายกลุ่มเป้าหมายในการถ่ายทอดมีหลากหลายมากขึ้นได้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง บุคคลทั่วไปที่สนใจ และขยายผลไปยังนักเรียนในชุมชนอื่นๆ โดยรูปแบบการถ่ายทอดคือการสาธิต การจัดอบรม การปฏิบัติจริงแบบตัวต่อตัว การเรียนรู้โดยการสังเกต และจัดเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนพื้นฐานอาชีพสำหรับสอนนักเรียนในโรงเรียน

2. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรใช้รูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยจึงจะเกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาในชุมชนนั้นๆ โดยมีการสอนแบบตัวต่อตัวโดยผู้มีความเชี่ยวชาญในชุมชนนั้น เป็นการสร้างค่านิยม และกระตุ้นให้เกิดการรักษาดมรรธมภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ควรการนำเอาความรู้จากผู้ผลิตเรือใบจำลอง ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนนำมาจัดการความรู้พัฒนาระบบการจัดเก็บความรู้ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งโดยให้สมาชิกกลุ่ม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรทางการศึกษาเข้ามาช่วยในการจัดเก็บบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และการประมวลความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ที่เป็นรูปธรรมนั้นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริมให้มีการคิดที่เป็นระบบ

4. เมื่อนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนมาใช้ได้จะก่อให้เกิดผล คือ 1) การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเรือใบจำลองเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มสมาชิกหัตถกรรมเรือใบจำลองมีความรู้ความชำนาญเกิดทักษะในการพัฒนา สามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตรงกับต้องการของตลาด 4) จำนวนสมาชิกกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมเรือใบจำลองเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและมีความเข้มแข็ง ข้อเสนอแนะควรส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ภายในกลุ่ม และให้ความรู้ในเรื่องการจัดการความรู้แก่สมาชิกภายในกลุ่มสำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. สถาบันการศึกษาควรมีการส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเรือใบจำลองโดยมีการทำเป็นหลักสูตร คู่มือที่ชัดเจน โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญ และมีการปฏิบัติอย่างจริงจังในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยมีการจัดหน่วยงานที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน เช่น การส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เป็นต้น และไม่ควรมีการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกันซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวต้องเป็นรูปแบบการสนับสนุนให้กลุ่มสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองเป็นหลัก

3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดตัวชี้วัดการจัดการความรู้ที่เป็นรูปธรรมอย่างละเอียดและชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร จิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม และการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จักรพันธ์ โสมะเกษตริน.(2555). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการผลิตแบบยั่งยืน กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาบ้านโพทราย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. สำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- นุชจริย์ ทิวาลัย (2556). ภูมิปัญญาท้องถิ่น: การจัดการความรู้. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2556, จาก www3.cdd.go.th/cdregion02/goodstory/nut.doc.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

- ศิริประภา โคบายาชิ .(2555). **การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ของกลุ่มแม่บ้าน หมู่บ้านต๋อมดง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.** วิทยาลัยวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนากฎมสังคมอย่างยั่งยืน สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.(2549). **การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาอาชีพทำขนมโบราณชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สำนักงาน ก.พ.ร. (2548). **สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติคู่มือการจัดทำข้อเสนอการเปลี่ยนแปลง.** สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2556, จาก www.opdc.go.th.
- อรุณลักษณ์ ทุมมากรณ์. (2555). **การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้แกะสลักไซฟามังกรบ้านคลองเตย ตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 12(2), 81-96.**